

วรรณะ สถานภาพการสมรส และกฎหมาย ปัญหาในการแปลวัฒนธรรมทางสังคมคือการตีความ และการหาคำที่มีความหมายเทียบเคียง

4) วัฒนธรรมทางศาสนา (Religious culture) - วัฒนธรรมทางศาสนาเกี่ยวข้องกับนามของพระเจ้า คำที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และความศักดิ์สิทธิ์ การใช้คำในภาษาฉบับแปลหรือภาษาต้นฉบับที่มีความหมายเทียบเคียงไม่สามารถทำให้เกิดความเทียบเคียงที่เหมาะสมได้ เนื่องจากคำในภาษาฉบับแปลอาจเป็นคำที่มีความหมายกว้าง จึงทำให้การแปลนั้นฟังดูไม่เหมาะสม ขณะที่การใช้คำในภาษาต้นฉบับก็อาจทำให้เกิด “ความแปลก” ที่ทำให้รู้สึกว่าไม่เกี่ยวข้องกับบริบท

5) วัฒนธรรมทางภาษาศาสตร์ (Linguistic culture) – ปัญหาในการแปลด้านนี้มีความเกี่ยวข้องกับความแตกต่างด้านภาษาศาสตร์ระหว่างภาษาหนึ่งกับอีกภาษาหนึ่ง เนื่องจากภาษาต่างๆ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ในการแปล ผู้แปลต้องเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากลักษณะเฉพาะของภาษา ความแตกต่างทางภาษาศาสตร์อาจมีผลจาก ระบบของภาษา โครงสร้างทางภาษา รูปแบบการเรียงคำในประโยค และปัจจัยด้านคำศัพท์

เค.จี.แอล. บาร์นเวลล์ (K.G.L. Barnwell. 1980: 8-15) กล่าวว่า ภาษาแต่ละภาษามีระบบของตัวเองที่จะเชื่อมโยงเสียงและความหมายเข้าด้วยกัน ซึ่งระบบดังกล่าวจะประกอบไปด้วยคำศัพท์ ไวยากรณ์ และเสียง โดยที่ความหมายจะแสดงออกผ่านรูปแบบของภาษา ซึ่งอาจจะเป็นคำศัพท์ ไวยากรณ์ หรือเสียงก็ได้

บาร์นเวลล์ยังได้กล่าวอีกว่า การแปลเป็นเรื่องของความหมายและรูปแบบ ความหมายเป็นสิ่งสากลที่ทุกภาษาย่อมมีเหมือนกัน แต่มีสิ่งที่แตกต่างกัน คือ รูปแบบของภาษาที่แต่ละภาษาต่างก็มีรูปแบบของตนเอง การแปลจึงต้องมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบบ้าง โดยที่ยังคงความหมายเดิมเอาไว้ ถ้าหากผู้แปลพยายามจะถ่ายทอดความหมายโดยไม่ปรับเปลี่ยนรูปแบบเลย จะทำให้งานแปลเป็นงานแปลที่ยากต่อการทำความเข้าใจ หรืออาจแปลผิดความหมายไปเลย ดังนั้น ขั้นตอนการแปลจึงควรเริ่มจากการวิเคราะห์ความหมายของภาษาต้นฉบับ และถ่ายทอดความหมายในรูปแบบของภาษาฉบับแปลที่เป็นธรรมชาติที่สุดเท่าที่จะทำได้

นอกจากนี้ บาร์นเวลล์ ยังได้กล่าวถึงคุณสมบัติของนักแปลที่ดีว่าต้องประกอบไปด้วยส่วนสำคัญ 3 ประการ คือ

- ความถูกต้อง (Accuracy) ผู้แปลควรแปลให้ได้ความหมายใกล้เคียงกับต้นฉบับมากที่สุด
- ความชัดเจน (Clear) ผู้แปลควรเลือกวิธีการเสนอความหมายที่ทำให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจความหมายได้อย่างชัดเจนที่สุด

- ความเป็นธรรมชาติ (Naturalness) ผู้แปลควรใช้ภาษาที่เป็นธรรมชาติมากที่สุด เพื่อให้ไม่ให้อ่านรู้สึกว่าการอ่านงานแปลอยู่

ผู้แปลควรแปลโดยยึดหลักทั้ง 3 ประการนี้ หากในกรณีที่ไม่สามารถแปลโดยยึดหลักทั้ง 3 ประการนี้ได้พร้อมๆ กัน ผู้แปลก็ควรคำนึงถึงความถูกต้องเป็นอันดับแรก

ส่วนนักวิชาการชาวไทยได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแปลไว้ดังต่อไปนี้

ชานาญ รอดเหตุภัย (2522: 165) กล่าวว่า “การแปลเป็นงานศิลปะที่ต้องใช้ความสามารถในการใช้ภาษาอย่างสูง เพราะผู้แปลจะต้องสามารถอ่านภาษาอื่นเข้าใจและจะต้องสามารถนำมาถ่ายทอดเป็นภาษาไทยที่ไพเราะสละสลวย เข้าใจง่าย มีอรรถรส และมีน้ำเสียงตรงตามภาษาเดิม” ซึ่งการใช้ภาษาในการแปลนั้น ผู้แปลควรปฏิบัติดังนี้

- ใช้ภาษาที่ไพเราะสละสลวย ไม่ขัดต่อวัฒนธรรมของคนไทย
- รักษา น้ำเสียง (tone) หรือบรรยากาศ (atmosphere) รวมทั้งอรรถรสของเรื่องให้ตรงตามภาษาเดิมมากที่สุด
- รักษาเนื้อหาสาระให้ตรงตามภาษาต้นฉบับ และไม่ตัดทอนหรือต่อเติมจนผิดไปจากต้นฉบับ
- หากเป็นเรื่องที่ทำความเข้าใจยาก ควรมีหมายเหตุอธิบายไว้ให้อ่านตามความเหมาะสม
- ควรใช้เครื่องหมายวรรคตอนตามความจำเป็นในภาษาไทย โดยที่ไม่จำเป็นต้องใช้ตามต้นฉบับเดิมทั้งหมด
- การเรียงลำดับความและการเรียบเรียงประโยค ควรคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักภาษาไทยและคำนึงถึงความสะดวกในการสื่อความหมายเป็นหลัก

สัจฉวิ สายบัว (2542: 21-57) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการแปลว่า การแปลเป็นเรื่องของการถ่ายทอดความหมายจากบทต้นฉบับลงสู่บทที่เป็นฉบับแปล ความหมายจึงเป็นเป้าหมายสำคัญสำหรับผู้แปลที่จะต้องรักษาไว้ให้ได้จากต้นฉบับ และได้กล่าวถึงกระบวนการแปลเป็นขั้นตอน ดังนี้

- การศึกษาด้านฉบับ ผู้แปลต้องวิเคราะห์ความหมายทางไวยากรณ์ ได้แก่การวิเคราะห์คำหรือสำนวนที่จัดเรียงเข้าเป็นประโยคหรือหน่วยที่ใหญ่กว่าประโยค และวิเคราะห์ความหมายของคำและสำนวน โดยวิเคราะห์ความหมายอ้างอิง ความหมายโดยอุปมา และความหมายแฝง นอกจากการวิเคราะห์ด้านฉบับแล้ว ผู้แปลควรหาข้อมูลเกี่ยวกับผู้เขียน และศึกษางานเขียนอื่นๆ เพิ่มเติมเพื่อให้ได้สาระที่ผู้เขียนต้องการถ่ายทอด

- การตีความและเข้าใจความหมายของต้นฉบับ คือ การถ่ายทอดความหมายของผู้เขียนต้นฉบับมาเป็นความหมายของผู้แปล ซึ่งความหมายอาจคลาดเคลื่อนได้ เนื่องจากผู้แปลขาดความรู้หรือภูมิหลังในเรื่องที่จะแปล หรือธรรมชาติของภาษาที่ทำให้ตีความผิดพลาด

- การถ่ายทอดเป็นภาษาฉบับแปล คือ การพิจารณาจุดมุ่งหมายเดิมของผู้เขียนต้นฉบับและความมุ่งหมายของผู้แปล รวมทั้งต้องพิจารณาถึงกลุ่มผู้อ่านงานแปลด้วย แล้วจึงค่อยตัดสินใจเลือกวิธีการแปล ได้แก่ การแปลตรงตัวเพื่อรักษารูปแบบของการเสนอความหมาย ซึ่งหมายถึง การรักษาระเบียบวิธีการเรียงคำเป็นกลุ่มคำ เป็นประโยค และการเรียงประโยคเข้าเป็นข้อความที่ใหญ่ขึ้น หรือการแปลแบบเอาความ คือการแปลที่เปลี่ยนรูปแบบไปจากเดิม มีการเรียบเรียงลำดับความคิดใหม่เพื่อให้งานแปลสามารถสื่อความหมายได้ดี

- การทดสอบงานแปล เพื่อพิจารณาว่างานแปลนั้นสร้างผลตอบสนองได้เช่นเดียวกับต้นฉบับหรือไม่ โดยที่มีประเด็นในการทดสอบ ได้แก่ ความถูกต้องด้านความหมาย ความยากง่ายของระดับภาษา และทำนองการเขียน

นอกจากนี้ สัตยวิ สายบัว (2542: 63-78) ยังได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการปรับบทแปลว่า การที่ผู้แปลต้องพยายามรักษาความหมายเดิมไว้ให้มากที่สุดนั้น ผู้แปลจึงจำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการนำเสนอไปบ้างตามความเหมาะสม โดยที่ผู้แปลอาจใช้วิธีการปรับบทแปล ซึ่งไม่ใช่การเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขบทแปลให้ผิดไปจากต้นฉบับ แต่เป็นการทำโดยความจำเป็นเพื่อให้บทแปลนั้นอ่านเข้าใจได้ และสื่อความหมายได้เทียบเคียงกับความหมายในต้นฉบับ ซึ่งการปรับบทนั้นทำได้ 2 ระดับ ดังต่อไปนี้

1) การปรับบทแปลระดับคำ ทำได้โดยวิธีการต่อไปนี้

- การเติมคำอธิบาย โดยการเติมลงไปในเรื่องหา หรือใส่คำอธิบายในรูปแบบของเชิงอรรถหรือหมายเหตุ ซึ่งการเติมคำอธิบายลงในเนื้อหานั้นจะดีกว่าการทำเชิงอรรถ เพราะจะไม่ทำให้กระบวนการความคิดของผู้อ่านสะดุด ซึ่งจะทำงานแปลนั้นเสียรสชาติไป และยังทำให้ฉบับแปลมีความกระชับมากกว่า

- การใช้วลีหรือประโยคแทนคำ ซึ่งเป็นการใช้ลักษณะของสิ่งใดๆ มาแทนคำศัพท์นั้น

- การใช้คำอ้างอิงถึงความหมายที่กว้างขึ้นแทนคำที่อ้างอิงถึงสิ่งที่เฉพาะกว่า

- การเติมตัวเชื่อมระหว่างกลุ่มความคิดต่างๆ ซึ่งเป็นการใช้คำหรือสำนวนที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์นั้นๆ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจความหมายได้ชัดเจนขึ้น

- การตัดคำหรือสำนวนทิ้งไป ในกรณีที่ไม่สามารถหาคำ หรือสำนวนในฉบับแปลที่มีความหมายอ้างอิงถึงสิ่งที่กล่าวถึงในต้นฉบับได้ และคำนั้นไม่ได้มีความหมายที่สำคัญของต้นฉบับ ผู้แปลจึงสามารถละคำนั้นได้

2) การปรับบทแปลระดับโครงสร้างของภาษา วิธีการนี้จะนำมาใช้ในกรณีที่ต้องการให้ลักษณะภาษาที่ใช้ในบทแปลเหมาะสมกับบริบท และมีลักษณะที่ไม่ขัดกับธรรมชาติของภาษาฉบับแปล ซึ่งการปรับระดับโครงสร้างของภาษานี้สามารถทำได้ 4 ระดับ ดังนี้

- ระดับเสียง คือ การใช้ตัวอักษรในภาษาฉบับแปลที่แทนเสียงได้ตรง หรือใกล้เคียงกับเสียงของคำในต้นฉบับได้ หรือที่เรียกว่า การทับศัพท์

- ระดับโครงสร้างของคำ คือ การเปลี่ยนโครงสร้างของคำใหม่ให้เหมาะสมและถูกต้องตามหลักไวยากรณ์ของภาษาฉบับแปล และสื่อความหมายได้เทียบเคียงกับต้นฉบับ

- ระดับประโยค คือ การปรับโครงสร้างของประโยคเมื่อโครงสร้างของประโยคในต้นฉบับไม่เป็นที่คุ้นเคยสำหรับผู้อ่านฉบับแปล เพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการไม่เข้าใจความหมาย และเป็นการทำให้ลักษณะภาษาสละสลวย และรื่นหู

- ระดับที่สูงกว่าประโยค คือ การปรับทำนองการเขียน ซึ่งเป็นการเรียงลำดับกลุ่มความคิดให้เป็นระเบียบ แต่มีวิธีเรียงประโยคในบทแปลแตกต่างไปจากต้นฉบับ

สิทธิ พินิจภูวดล (2542: 1-37) ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับการแปลว่า “การแปล คือ การถ่ายทอดข้อความจากภาษาหนึ่งโดยรักษารูปแบบ คุณค่า และความหมายในข้อความเดิมไว้อย่างครบถ้วน รวมทั้งความหมายแฝงซึ่งได้แก่ ความหมายทางวัฒนธรรม ปรัชญา ความคิด ความรู้สึก”

นอกจากนี้ สิทธิ พินิจภูวดล ยังได้กล่าวถึงขั้นตอนในการแปลเพื่อให้งานแปลมีคุณภาพประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ

- วิเคราะห์ต้นฉบับ ผู้แปลต้องรู้ว่าลักษณะของต้นฉบับที่แปลคืออะไร เช่น ข่าว สารคดี นวนิยาย ฯลฯ ต้นฉบับเน้นหนักในด้านใด เช่น ด้านประวัติศาสตร์ ด้านศาสนา ฯลฯ และมีจุดมุ่งหมายอย่างไร เช่น เพื่อสอน เชิญชวน ฯลฯ ประการสุดท้ายคือ วิเคราะห์ว่าผู้อ่านคือใคร

- การอ่านเพื่อทำความเข้าใจ ผู้อ่านต้องเข้าใจรายละเอียดของเนื้อเรื่อง ลำดับภาษา ความคิด และสิ่งต่างๆ ที่แฝงอยู่ โดยวิธีที่จะตรวจสอบความเข้าใจต้นฉบับ คือ ตั้งคำถามว่าใครทำอะไร ที่ไหน อย่างไร เมื่อใด ทำไม แล้วจดสรุปเนื้อเรื่องย่อไว้

- การผละจากภาษา วิธีการผละจากภาษา คือ การอ่านซ้ำๆ จนเข้าใจอย่างถ่องแท้ และเห็นภาพความคิดอย่างชัดเจน จนสามารถทำให้ผู้แปลหาถ้อยคำในภาษาฉบับแปลมาใช้ได้อย่างเป็นธรรมชาติ โดยไม่ติดอยู่กับคำในภาษาต้นฉบับ ซึ่งนับว่าเป็นขั้นตอนที่ยากที่สุดของการแปล

- การเขียนบทแปล คือการถ่ายทอดความหมายของต้นฉบับมาเป็นภาษาไทย ผู้แปลต้องพยายามเขียนบทแปลภาษาไทยด้วยภาษาไทยที่เป็นธรรมชาติ ไม่แปลคำต่อคำ หรือประโยคต่อประโยคอย่างตายตัว โดยต้องคำนึงถึงบริบทในประโยค และสถานการณ์ด้วย นอกจากนี้ผู้แปลต้องคำนึงถึงความหมายของคำที่ไม่เท่ากัน และวัฒนธรรมภาษาที่แตกต่างกันด้วย

2.2 คำนิยามและประเภทของภาพพจน์

คำว่า “ภาพพจน์” เป็นศัพท์บัญญัติมาจากคำว่า “figurative language” หรือ “figure of speech” ซึ่งพจนานุกรมศัพท์วรรณกรรม: อังกฤษ - ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2545: 182) อธิบายความหมายของ “ภาพพจน์” ไว้ว่า “figure of speech ภาพพจน์ ส่วนวาทะรูปแบบหนึ่ง เกิดจากการเรียบเรียงถ้อยคำด้วยวิธีการต่างๆ ให้ผิดแผกไปจากการเรียงลำดับคำหรือความหมายของคำตามปกติ เพื่อให้เกิดภาพหรือให้มีความหมายพิเศษ”

นอกจากนี้ จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญทั้งหลายเกี่ยวกับคำนิยามและความสำคัญของภาพพจน์ พบแนวคิดต่างๆ ดังนี้

ปรีชา ช้างขวัญยืน (2517: 70) กล่าวถึงความหมายของ “ภาพพจน์” ไว้ว่า “ภาพพจน์ แปลว่าคำพูดที่ทำให้เกิดภาพ เกิดขึ้นจากการเปรียบเทียบสิ่งสองสิ่ง เป็นการพูดถึงสิ่งหนึ่งโดยอาศัยอีกสิ่งหนึ่ง”

ชำนาญ รอดเหตุภัย (2522: 86) ได้ให้ความหมายของภาพพจน์ไว้ว่า “กลวิธีในการประพันธ์ที่ทำให้เกิดภาพขึ้นในใจผู้อ่าน หรือทำให้เกิดความซาบซึ้งประทับใจมากขึ้นกว่าการเขียนอย่างธรรมดา” ภาพพจน์มีความสำคัญต่องานประพันธ์ดังนี้

- ช่วยให้งานประพันธ์มีรสชาติไม่จืดชืด
- ช่วยให้เกิดความรู้สึกรื่นเริงและจินตนาการ ได้ลึกซึ้งมากกว่าการเขียนแบบธรรมดา
- ช่วยให้เกิดความประทับใจและซาบซึ้งในงานประพันธ์
- ช่วยให้เกิดความไพเราะสละสลวยทั้งในด้านเสียงและความหมาย

กุลลาบ มัลลิกะมาส (2529: 126) อธิบายความหมายของ “ภาพพจน์” ไว้ว่า “ภาพพจน์ คือถ้อยคำที่เรียบเรียงอย่างใช้โวหาร ไม่กล่าวอย่างตรงไปตรงมา ทั้งนี้โดยมีเจตนาให้มีประสิทธิภาพต่อความเข้าใจและต่อความรู้สึกยิ่งขึ้นกว่าการใช้ถ้อยคำบอกเล่าตามธรรมดา”

ดวงมน จิตรจันทน์ (2541: 118) กล่าวว่า “ภาพเปรียบเทียบหรือความเปรียบ (imagery หรือ figures of speech) คือ ลักษณะต่างๆ ที่ผู้ประพันธ์จงใจสร้างขึ้นให้ผิดแผกจากโครงสร้าง ความหมายหรือการเรียงลำดับของภาษาโดยปกติ จุดประสงค์ของการใช้ความเปรียบคือการให้พลัง และความสดใสน่าสนใจแก่การแสดงออกและเพื่อให้เกิดผลกระทบต่อการสร้างจินตภาพ”

กาญจนา วิชญาปกรณ์ (2542: 102) เสนอแนะเกี่ยวกับภาพพจน์ในวรรณกรรมว่าเป็นศิลปะในการใช้ภาษาอย่างหนึ่งที่ใช้วิธีการเปรียบเทียบ เพื่อให้ถ้อยคำและความหมายเกิดพลัง เกิดภาพที่แจ่มชัด และลึกซึ้งขึ้นในใจของผู้อ่าน นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดการตอบสนองทางอารมณ์ตามที่ผู้เขียนต้องการ ดังนั้นภาพพจน์จึงมีความหมายไม่เกินไปตามตัวอักษร และมีการเรียง ลำดับ ความคิดแตกต่างไปจากภาษาธรรมดาทั่วไป

ยิวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา (2542: 21) ให้นิยามคำว่า “ภาพพจน์” (figurative language) หรือ “ภาษาโวหาร” ไว้ว่า คือ “การใช้ภาษาเปรียบเทียบ ความหมายของภาษาโวหารจึงไม่ตรงกับตัวอักษร ภาพพจน์ส่วนใหญ่จะใช้ลักษณะสำคัญของภาพพจน์ในการเปรียบเทียบอันเป็นวิธีการที่ผู้แต่งเลือกใช้เพื่อพยายามทำให้สิ่งที่ป็นนามธรรมหรือเป็นที่รู้จักน้อยหรือกลางเลือน ให้มีความเป็นรูปธรรมเป็นที่รู้จักและมีความชัดเจนขึ้น โดยผู้แต่งมักนำไปเปรียบกับสิ่งที่เป็นที่รู้จักกันคืออยู่แล้ว การใช้ภาษาโวหารทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกได้ลึกซึ้งกว่าการกล่าวอย่างตรงไปตรงมา เพราะภาษาโวหารให้สุนทรียะทางอารมณ์ด้วยเป็นภาษาที่สร้างสรรค์ มีความน่าสนใจและจุดประกายความคิดและจินตนาการให้ผู้อ่าน”

ถนอมนวล โอเจริญ (2548: 240) กล่าวว่า “ในงานวรรณคดีนั้น นักประพันธ์ส่วนใหญ่แสดงอัจฉริยภาพทางภาษาเพื่อสะท้อนความคิดและอารมณ์ที่ซับซ้อน การแสดงออกบางครั้งเป็นนามธรรม จึงจำเป็นต้องใช้ภาพเปรียบเทียบเพื่อให้ผู้อ่านรู้สึกซาบซึ้งใจ”

ส่วนนักวิชาการชาวต่างประเทศได้ให้คำนิยามของภาพพจน์และแบ่งประเภทของภาพพจน์ไว้ ดังต่อไปนี้

เอ็ม. เอ็ม. ลิเบอร์แมนและอี.อี. ฟอสเตอร์ (M.M. Liberman and E.E. Foster. 1968: 53) ได้ให้คำนิยามและข้อสังเกตเกี่ยวกับภาพพจน์ไว้ว่า นอกจากภาพพจน์จะเป็นการเปรียบเทียบของสิ่งหนึ่งกับอีกสิ่งหนึ่งแล้ว ยังเป็นการใช้ภาษาที่สื่อความหมายโดยนัยอีกด้วย นอกจากนี้ ภาพพจน์ยังไม่ใช่เพียงแค่การใช้ภาษาเพื่อให้อ่านเกิดจินตนาการหรือภาพขึ้นในขณะทีอ่านวรรณกรรม แต่เป็นการทำให้อ่านเกิดความรู้สึกร่วมไปกับงานชิ้นนั้นๆ ด้วย รวมทั้งยังเป็นการเพิ่มคุณภาพของวรรณกรรมอีกด้วย

เอ็ม. เอช. อาบรัมส์ (M.H. Abrams. 1996: 96) ได้ให้ความหมายของภาพพจน์ไว้ว่า “การใช้ภาษาที่แตกต่างไปจากภาษามาตรฐานอย่างชัดเจน ในด้านความหมายของคำหรือการเรียงลำดับคำ เพื่อให้เกิดความหมายหรือผลกระทบเป็นพิเศษ ภาพ (figures) ดังกล่าวมักใช้ในบทร้อยกรอง และอันที่จริงแล้วภาพเหล่านั้นมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ไม่เฉพาะในแต่บทร้อยกรองเท่านั้น แต่ยังจำเป็นในการพูดหรือเขียนแบบอื่นๆ ด้วย”

เมอร์เรย์ โนว์เลส และโรซามุนด์ มูน (Murray Knowles and Rosamund Moon. 2006: 3-6) ได้ใช้คำว่าอุปมาภรณ์ (metaphor) แทนคำว่าภาพพจน์ (figurative language) โดยให้คำนิยามว่า “การใช้ภาษาเพื่ออ้างถึงสิ่งอื่นนอกเหนือจากความหมายดั้งเดิมหรือความหมายตามตัวอักษรเพื่อที่จะเสนอความเหมือนหรือสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสองสิ่ง”

นอกจากนี้ เมอร์เรย์ โนว์เลส และโรซามุนด์ มูนยังได้แบ่ง “ภาพพจน์” หรือที่เรียกว่า “อุปลักษณ์” ออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

- อุปลักษณ์สร้างสรรค์ (Creative metaphors / Novel metaphors) คือ สิ่งที่คุณเขียนหรือผู้พูดสร้างขึ้นเพื่อแสดงความคิดหรือความรู้สึกเฉพาะในบริบทที่ผิดแปลกไปจากปกติ ซึ่งผู้อ่านหรือผู้ฟังจำเป็นต้องใช้การตีความเพื่อทำความเข้าใจความหมายนั้น

- อุปลักษณ์สามัญ (Conventional metaphor) คือ อุปลักษณ์ที่มักพบอยู่เป็นประจำในการใช้เพื่อหมายถึงบางสิ่งโดยเฉพาะ ซึ่งอุปลักษณ์ชนิดนี้ถูกทำให้เป็นส่วนหนึ่งของระบบภาษา ดังนั้นคนส่วนใหญ่จึงไม่ค่อยได้สังเกตหรือคิดว่าอุปลักษณ์ประเภทนี้เป็นอุปลักษณ์เมื่อได้พบเห็น ซึ่งอุปลักษณ์ประเภทนี้สามารถแบ่งออกเป็นสองประเภทหลักๆ คือ สำนวนและสุภาษิต

เมอร์เรย์ โนว์เลส และโรซามุนด์ มูน (Murray Knowles and Rosamund Moon. 2006: 6-9) ได้แบ่งประเภทของภาพพจน์ไว้ดังนี้

- **อุปลักษณ์ (metaphor)** คือ ภาษาที่มีความหมายไม่เป็นไปตามตัวอักษร โดยมีความเกี่ยวข้องกับการเปรียบเทียบหรือลักษณะเฉพาะ ซึ่งถ้าหากตีความตามตัวอักษรแล้วจะไม่มี ความหมาย เป็นไปไม่ได้ หรือไม่เป็นความจริง การเปรียบเทียบของอุปลักษณ์นี้ จะมีความหมายที่บอกเป็นนัย ถ้าหากเรากล่าวว่าใครสักคนเป็นสุนัขจิ้งจอก หรือกล่าวว่าบางสิ่งเป็นเพชรพลอย นั้นหมายความว่าเรากำลังเปรียบเทียบคนๆ นั้นและสิ่งของนั้นกับสุนัขจิ้งจอกหรือเพชรพลอย และเพื่อสื่อความหมายว่าทั้งสองอย่างนั้นมีคุณสมบัติบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับสุนัขจิ้งจอกหรือเพชรพลอย

- **บุคลาธิษฐาน (personification)** คือ การทำให้สิ่งที่ไม่มีชีวิตมีคุณสมบัติของมนุษย์ หรือสามารถทำกริยาอาการได้เหมือนมนุษย์ เช่น *to take arms against a sea of troubles* คำว่า *troubles* ถูกทำให้เป็นศัตรูของมนุษย์ อีกตัวอย่าง เช่น *outrageous fortune* และ *cells* กับ *micro-organisms* ในตัวอย่างนี้ *the white blood cells which help to fight off invading micro-organisms*.

- **อุปมา (simile)** คือ การเปรียบเทียบที่คล้ายกับอุปลักษณ์แต่มีความแตกต่างตรงที่การเปรียบเทียบนั้นจะชัดเจน โดยมีการใช้คำต่างๆ เช่น *like, as, compare, resemble* เป็นการบ่งบอก ถ้าหากเรากล่าวว่าใครสักคนเป็นสุนัขจิ้งจอก (He is a fox.) นั้นเป็นการใช้อุปลักษณ์ แต่ถ้ากล่าวว่าเขาเหมือนสุนัขจิ้งจอก (They are like a fox.) จะเป็นการใช้อุปมา ความแตกต่างของอุปลักษณ์กับอุปมานั้นมีเพียงเล็กน้อย คือทั้งสองต่างกันเพียงที่การใช้ถ้อยคำเท่านั้น

- **นามนัย (metonymy)** คือ ภาษาที่มีความหมายไม่เป็นไปตามตัวอักษร ซึ่งเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างส่วนย่อยกับส่วนทั้งหมด คำที่มีความหมายว่าส่วนหนึ่งของบางสิ่งถูกใช้เพื่อหมายถึงส่วนทั้งหมด หรือส่วนทั้งหมดถูกใช้เพื่อหมายถึงบางสิ่งที่มีความเกี่ยวข้อง ตัวอย่างของประเภทแรก คือ *hand* ที่ใช้เพื่อหมายถึง *a worker* โดยเฉพาะ *a manual worker* ตัวอย่างในบริบทอื่น

เช่น นักพากย์ฟุตบอลกล่าวถึงผู้เล่นตัวสำรองว่า *a fresh pair of legs* และ การเรียกนักวิทยาศาสตร์ที่เก่ง นักวิชาการ และนักคิดว่า *the brain drain* ส่วนตัวอย่างในประเภทที่สอง คือ คำว่า *stage* ที่ถูกใช้เพื่อหมายถึงอาชีพนักแสดงละคร และการแสดงละคร

2.3 แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแปลภาพพจน์

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการแปลภาพพจน์ของนักวิชาการทั้งไทย และต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

วิทย์ ศิวะศรียานนท์ (2540: 108-109) ให้ข้อคิดแก่นักแปลทั้งในการแปลจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ และจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยไว้ว่า “นักแปลจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่าในกรณีส่วนใหญ่ทั้งสองภาษานี้ต่างก็มีคำอุปมาซึ่งนับว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในภาษาอยู่แล้ว ซึ่งอาจมีความผิดแผกแตกต่างกันอยู่มาก หรือในบางกรณีบังเอิญมาใกล้เคียงกันเข้า ในการถอดโวหารอุปมามาจากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่งจึงต้องใช้คำอุปมาตามแบบอย่างในภาษาที่เป็นคำแปล เช่น ถ้าจะแปลจากภาษาไทยว่าคำเหมือนตอตะโกเป็นภาษาอังกฤษ ก็จะต้องหาคำอุปมาที่เกี่ยวกับ คำ ในภาษาอังกฤษที่เขาใช้กันอยู่มาเทียบกัน มิใช่แปลโวหารในภาษาไทยตามตัวอักษรออกไปเป็นภาษาอังกฤษ เพราะจะไม่ได้รสชาติและไม่เป็นภาษาอังกฤษ”

สัญญาวิ สายบัว (2542: 99-102) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการแปลภาพพจน์ไว้ว่า การแปลภาพพจน์นั้น ผู้แปลจำเป็นต้องเลือกรูปแบบการแปลที่สามารถสื่อความหมายจากต้นฉบับให้ตรงที่สุด โดยรูปแบบการแปลที่ผู้แปลมักเลือกใช้ มีดังต่อไปนี้

- การแปลแบบตรงตัว หมายถึงการเลือกใช้คำที่มีความหมายอ้างอิงตรงกับคำในต้นฉบับ ในกรณีนี้ คำและความหมายของภาพพจน์ที่เลือกใช้นั้นต้องเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายในหมู่ผู้อ่านฉบับแปล

- การแปลแบบตีความ หมายถึงผู้แปลต้องตีความหมายเปรียบเทียบแล้วใช้ความหมายที่ตีความได้นั้นมาถ่ายทอดในฉบับแปล การแปลในรูปแบบนี้มักใช้กับต้นฉบับที่ผู้เขียนใช้คำและสำนวนที่ผู้อ่านฉบับแปลไม่สามารถเข้าใจได้ นอกจากนี้ การแปลแบบตีความนี้ยังใช้กับคำหรือสำนวนใหม่ ที่ไม่มีคำหรือสำนวนในภาษาฉบับแปลมาใช้แทนหรือเทียบเคียงได้

- การแปลแบบตรงตัวประกอบการตีความ หมายถึงการแปลที่ผู้แปลเลือกใช้คำ และสำนวน เดิมในต้นฉบับมาใช้ในฉบับแปลและตีความหมายเพิ่มลงไป เพื่อให้ผู้อ่านฉบับแปลเข้าใจความหมายของคำและสำนวนที่ใช้ในการเปรียบเทียบได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

- การแปลด้วยโวหารเทียบเคียง หมายถึงการแปลที่ผู้แปลตีความหมายของภาพพจน์ในต้นฉบับ แล้วสร้างหรือหาคำหรือสำนวนโวหารในภาษาฉบับแปลที่มีความหมายเทียบเคียงกันมาใช้

แทน การแปลรูปแบบนี้ใช้ในกรณีการถ่ายทอดภาพพจน์ตามรูปแบบเดิมอย่างตรงตัวไม่สามารถสื่อความหมายให้ผู้อ่านฉบับแปลเข้าใจได้ หรือในกรณีการถ่ายทอดความหมายโดยการตีความทำให้เสียอรรถรสของต้นฉบับ และกรณีที่ภาพพจน์ใหม่ที่เลือกใช้นั้นมีความหมายบรรยากาศและรสชาติเทียบเคียงได้กับภาพพจน์เดิมในต้นฉบับและผู้อ่านฉบับแปลสามารถเข้าใจได้

มณिरัตน์ สวัสดิวัฒน์ ณ อยุธยา (2548: 168-176) กล่าวว่า “การสื่อความหมายนั้นมีความสำคัญกับการแปล โดยเฉพาะเมื่อต้องการสื่อความจากข้อความที่ไม่ให้ความหมายและการสื่อความที่ตรงไปตรงมา ดังเช่น คำอุปมาอุปไมย คำที่มีความหมายแฝง คำชวน คำพังเพย และสุภาษิต การสื่อความหมายที่มีลักษณะในเชิงอ้างอิง แฝง หรือเปรียบเทียบ โดยเฉพาะถ้ามาจากแนวคิดวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน จะทำให้เกิดความยุ่งยากในการแปล ทั้งในขั้นตอนการอ่านให้เข้าใจจนถึงการเลือกคำ หรือข้อความเพื่อสื่อให้ตรงความหมายตามที่ผู้แต่งเขียนไว้”

มณिरัตน์ได้ให้แนวทางการแปลคำหรือข้อความนัยประหวัดหรืออ้างอิง ซึ่งได้แก่ คำที่สื่อให้เห็นภาพ (figurative) การทำสิ่งไม่มีชีวิตให้เป็นบุคคล (personification) คำผสมหรือกริยาวลี (collocation) การใช้ความตรงข้าม (antithesis) การใช้ความเปรียบเทียบในทำนองเดียวกันกับสิ่งที่คุ้นเคย (simile) ความหมายแฝง (implied) การโยงความคิดจากสิ่งหนึ่งไปอีกสิ่งหนึ่ง (metonymy) การใช้คำเกินความจริง (hyperbole) การเล่นคำ (pun) และการใช้คำเบาลงหรือสุภาพขึ้น (euphemism) ไว้ดังนี้

- *แปลเหมือนของเดิม* เช่น He has a lion heart. เขามีหัวใจสิงห์ ซึ่งการจะหาถ้อยคำและความหมายพร้อมทั้งการสื่อความเหมือนเดิมนั้นค่อนข้างยาก การแปลด้วยวิธีนี้เป็นการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมต้นทาง (source-oriented) และเป็นการรับวัฒนธรรมต้นทางมา ซึ่งในบางกรณีนั้น การคงต้นฉบับไว้ก็เพื่อให้รู้ว่าเป็นงานแปล

- *แปลใหม่* การแปลแบบนี้เป็นการให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมปลายทาง (target-oriented) เป็นการแปลให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมของผู้รับ แต่รักษาการสื่อความหมายไว้ เช่น His behavior is like window-dressing. ผักชีโรยหน้า

- *แปลมีนัยเป็นไม่มีนัย* เช่น She has moved from Phuket and put down roots here. เธอย้าย มาจากภูเก็ต และอาศัยอยู่ที่นี้เป็นการถาวร โดยไม่แปลเป็นอุปมา ทั้งที่มีอุปมาที่เทียบเคียงกันได้คือ “ฝังรกราก” ในกรณีนี้อาจเป็นเพราะผู้แปลมองว่า “ฝังรกราก” เป็นถ้อยคำที่คนสมัยใหม่อาจไม่เข้าใจ

- *มีนัยแต่ไม่แปล* ผู้แปลอาจเลือกที่จะไม่แปลอุปมาที่ปรากฏในต้นฉบับ เพื่อไม่ทำให้การสื่อความทั้งความหมาย และนัยเสียไป หรือถ้าแปลอาจทำให้ขัดเยื่อโดยไม่จำเป็น เพราะบางครั้ง

อาจหาการเปรียบเทียบที่เหมาะสมไม่ได้ เช่น เป็นการเปรียบเทียบที่ล้ำสมัย หรือต้องอธิบายความเพิ่มเติมอีก

- คำหรือข้อความธรรมดา แปลให้มีนัย เช่น หนังสือนี้น่ากลัวจัง อาจแปลให้มีนัยเป็น This film is spine-chilling. ว่าน่ากลัวจนเย็นสันหลังวาบ ผู้แปลควรเลือกใช้คำเปรียบเทียบที่สอดคล้องกับวัยของผู้อ่านและวัฒนธรรมปลายทาง

- ไม่มีนัยแต่แปลให้มีนัย (เพิ่มเติมจากตัวบท) เช่น ด้อมหิวซึก ผู้แปลอาจเพิ่มเติมตาม วัฒนธรรมของผู้รับเป็น Tom is as hungry as a hawk. เพื่อให้เข้ากับวัฒนธรรมของผู้อ่าน

- การแปลอุปมาให้เป็นข้อความธรรมดาที่ง่ายขึ้น (simplified) ยกตัวอย่างเช่น ย่างก้าวของหนังสือพิมพ์ไทย อาจแปลให้เข้าใจง่ายเป็น The development of the press in Thailand. เพื่อปรับสำนวนที่ใช้ในสาขาวิชาเฉพาะที่อ่านยากให้เป็นถ้อยคำธรรมดา เข้าใจง่าย

มณีรัตน์ (2548: 176) สรุปว่า “การแปลคำมีนัยหรืออ้างถึงเป็นเรื่องยาก เพราะเป็นการสื่อให้เห็นความหมายหรือภาพ หรือการดัดแปลงอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง โดยอยู่ที่บริบท ความสำคัญของนัยที่มีอยู่ในตัวบท การแปลนัยที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม จะยากกว่านัยที่เป็นที่รู้จักแพร่หลาย เพราะนัยเหล่านี้ได้ข้ามวัฒนธรรมมาแล้วและมีความเป็นสากลแล้ว ผู้แปลต้องทำความเข้าใจ ดังเช่น อาจต้องค้นคว้าหาที่มา เพื่อพิจารณาเลือกวิธีการแปลที่เหมาะสม การพิจารณา แม้จะขึ้นกับผู้แปลและหลักการในการแปล แต่เมื่อวิเคราะห์ให้ดีแล้วจะเห็นว่า ควรยึดหลักสอดคล้องหรือการยอมรับในวัฒนธรรมปลายทาง ซึ่งก็ตรงกับการแปลให้เป็นธรรมชาติในภาษานั้นๆ”

ส่วนนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญชาวต่างชาติได้เสนอแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการแปล ภาพพจน์ไว้ ดังต่อไปนี้

เค.จี.แอล. บาร์นเวลล์ (K.G.L. Barnwell. 1980: 101-122) ได้ให้ความเห็นว่า การแปลภาพพจน์นั้นผู้แปลต้องเข้าใจความหมายที่แท้จริงของภาพพจน์ และวัตถุประสงค์ที่ต้นฉบับต้องการจะสื่อ ซึ่งส่วนใหญ่คือเพื่อขยายความให้ชัดเจนขึ้น เพื่อให้ข้อความนั้นจับใจผู้ฟัง หรือเพื่อถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด

บาร์นเวลล์ยังได้กล่าวถึงการแปลอุปมาและอุปลักษณ์ว่า ผู้แปลต้องพิจารณาองค์ประกอบ 3 อย่าง ดังนี้

- สิ่งที่น่ามาเปรียบ (topic)
- สิ่งที่ถูกนำมาเปรียบ (illustration)
- ประเด็นของการเปรียบเทียบ (point of similarity)

ผู้แปลจะสามารถแปลได้อย่างถูกต้อง ถ้าหากสามารถจับประเด็นของการเปรียบเทียบ และจับความหมายที่แฝงมากับถ้อยคำได้ เนื่องจากการใช้สำนวนเปรียบเทียบเป็นส่วนที่ช่วยเพิ่มรสชาติและบรรยากาศให้กับเรื่อง ดังนั้น ผู้แปลจึงจำเป็นต้องรักษาความหมายและอารมณ์ของต้นฉบับเอาไว้ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับอรรถรสตามที่ผู้เขียนต้องการสื่อ รวมทั้งผู้แปลยังจะต้องตระหนักว่าผู้รับสารนั้นมีวัฒนธรรมที่ต่างไปจากวัฒนธรรมของผู้ส่งสาร บางสิ่งอาจไม่มีในวัฒนธรรมของผู้รับสาร ซึ่งเป็นเรื่องยากที่จะสามารถอธิบายให้ผู้อ่านฉบับแปลเข้าใจถึงสิ่งที่ผู้เขียนต้นฉบับต้องการจะสื่อ

ปีเตอร์ นิวมาร์ค (Peter Newmark, 1981: 88) ได้แนะนำวิธีการแปลอุปมาอุปไมยไว้ดังนี้

- ถอดความภาพพจน์ในต้นฉบับ ให้มีภาพพจน์เหมือนกับภาพพจน์ในภาษาฉบับแปล
- เลือกใช้ถ้อยคำที่มีภาพพจน์คล้ายกับภาพพจน์ในภาษาต้นฉบับ โดยที่ไม่ขัดกับวัฒนธรรมของภาษาในฉบับแปล
- ใช้อุปมา (simile) ในการเปรียบเทียบอุปลักษณ์ (metaphor) เพื่อให้มองเห็นภาพพจน์ได้ชัดเจน เพราะผู้อ่านฉบับแปลจะสามารถทำความเข้าใจได้ง่ายกว่า
- เพิ่มคำที่แสดงความหมายนัยประหวัดของภาษาฉบับแปล
- ใช้ถ้อยคำอื่นที่มีความหมายโดยนัยคล้ายกับภาพพจน์ในต้นฉบับ
- ตัดคำภาพพจน์นั้นทิ้ง หากไม่สามารถหาความหมายที่ถูกต้องหรือเทียบเคียงกับภาพพจน์ตามต้นฉบับได้ และภาพพจน์นั้นไม่มีความสำคัญพอที่จะทำให้เนื้อหาสาระของเรื่องผิดเพี้ยนหรือบิดเบือนไป

- ใช้ถ้อยคำตามภาพพจน์เดิม แต่เพิ่มเติมความหมายโดยนัยของภาพพจน์เข้าไปด้วย

เมอร์เรย์ โนว์เลส และโรซามุนด์ มูน (Murray Knowles and Rosamund Moon, 2006: 89-94) กล่าวว่า อาจมีภาพพจน์ที่เหมือนกันในภาษาต้นฉบับและภาษาปลายทาง แต่บางครั้งก็อาจมีความแตกต่างในด้านความถี่หรือแบบแผนในการใช้ ดังนั้นผู้แปลจึงอาจเลือกใช้วิธีการแปลโดยใช้คำในรูปแบบที่แตกต่างไป บางครั้งภาพพจน์ก็ไม่สามารถแปลเป็นภาษาอื่นได้โดยตรง ถึงแม้ว่าอาจมีภาพพจน์ที่คล้ายคลึงกัน และมีความหมายโดยนัยเหมือนกัน หรือในบางครั้งก็อาจไม่มีภาพพจน์ที่แทนกันได้ ดังนั้นวิธีการแปลที่ดีที่สุดคือ การแปลโดยไม่ใช้ภาพพจน์

อย่างไรก็ตาม ในการแปลบทความที่ไม่ใช่วรรณกรรมหรือวรรณคดี ผู้แปลต้องรักษาสมดุลของลีลาการเขียนของภาษาต้นฉบับเอาไว้ และต้องหลีกเลี่ยงการแปลคำต่อคำ แต่ถ้าหากเป็นการแปลด้านวรรณกรรมหรือวรรณคดีนั้น ผู้แปลมักยึดถือว่าการใช้ภาพพจน์ในฉบับแปลเพื่อให้

เทียบเท่ากับต้นฉบับนั้นเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อเป็นการรักษา “ภาพพจน์” ของตัวบท ซึ่งดีกว่าการใช้คำที่มีความหมายใกล้เคียง หรือการแปลโดยไม่ใช้ภาพพจน์

เมอร์เรย์ โนว์เลส และโรซามุนด์ มูน ได้สรุปว่า การแปลภาพพจน์นั้นไม่ใช่เพียงแค่การดูความหมายของคำศัพท์เท่านั้น แต่ยังเป็นการประเมินและคำนึงถึง โดยคำนึงว่าการแทนภาพพจน์อันหนึ่งด้วยอีกอันหนึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผู้อ่านตัวบทในหลายๆ ด้าน ซึ่งหมายความว่าผู้แปลจำเป็นต้องตระหนักถึงหน้าที่ในระดับประพจน์ของภาพพจน์ในต้นฉบับ เพื่อพิจารณาว่าจะประเมินภาพพจน์นั้นอย่างไร และพิจารณาว่าภาพพจน์นั้นถูกใช้เพื่ออธิบายบางสิ่งให้ชัดเจนยิ่งขึ้น หรือเพื่อใช้ปกปิดความหมายที่แท้จริง

2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแปลภาพพจน์

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการแปลภาพพจน์ของนักวิชาการทั้งไทย และต่างประเทศ ดังต่อไปนี้

เทเรซ่า โดบรินสกา (Tereza Dobrzyńska. 1995: 596-604) ได้กล่าวถึงการแปลภาพพจน์ไว้ว่า โดยทั่วไปภาพพจน์จะใช้ในรูปแบบภาษาที่ซับซ้อน ดังนั้น ในการแปลภาพพจน์ย่อมก่อให้เกิดปัญหาขึ้น เนื่องจากในการถ่ายทอดความหมายของภาพพจน์จากภาษาต้นฉบับไปสู่ฉบับแปลนั้น ผู้เขียนต้นฉบับและผู้อ่านฉบับแปลย่อมมีวัฒนธรรมและระบบความเชื่อที่แตกต่างกัน ซึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นในการแปลภาพพจน์มีดังนี้

- ผู้เขียนต้นฉบับและผู้อ่านฉบับแปลมีความรู้และวัฒนธรรมที่ไม่เท่ากัน อันเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน

- ความแตกต่างของสถานการณ์ในการสื่อสาร ในการถ่ายทอดความหมายของภาพพจน์จากภาษาหนึ่งเป็นอีกภาษาหนึ่ง

- ความเปลี่ยนแปลงทางปัจจัยทางวิทยาศาสตร์ ก่อให้เกิดความแตกต่างในการรับรู้และก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการตอบสนองของผู้รับสาร

ส่วนกลวิธีในการแปลภาพพจน์นั้น โดบรินสกาได้เสนอแนะไว้ 3 วิธีด้วยกัน คือ

วิธีที่ 1 คือ การแปลตรงตัวตามต้นฉบับ

วิธีที่ 2 คือ การใช้ภาพพจน์อย่างอื่นแทนแต่มีความไปในทางเดียวกัน

วิธีที่ 3 คือ การถอดความภาพพจน์นั้นหากไม่สามารถแปลได้

ผู้แปลจะเลือกใช้กลวิธีใดในการแปลภาพพจน์นั้น ขึ้นอยู่กับชนิดของสารที่จะแปลและจุดมุ่งหมายในการแปล

ส่วนนักวิชาการชาวไทยได้ศึกษาการแปลภาพพจน์ไว้ดังต่อไปนี้

ฉัตรวรรณ อนุศาสนนันท์ (2544) ได้ศึกษากลวิธีการแปลเรื่อง “โรเมโอและจูเลียต” บทพระราชนิพนธ์แปลในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ศึกษาการแปลภาพพจน์ที่พบมากในเรื่อง “โรเมโอและจูเลียต” 5 ประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน ปฏิรูปพจน์ และปฏิพจน์ พบว่า ในการแปลอุปมาและอุปลักษณ์ (simile and metaphor) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้กลวิธีการแปลตรงตัว และการแปลปรับบทโดยตีความจากต้นฉบับ โดยการเทียบเคียงสำนวนไทย และโดยการเปลี่ยนอุปลักษณ์เป็นอุปมา ในการแปลบุคลาธิษฐาน (personification) พระองค์ทรงใช้กลวิธีการแปลตรงตัวสำหรับการแปลปฏิรูปพจน์หรือการอ้างถึง (allusion) พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้กลวิธีการแปลตรงตัวและการละไม่แปล ส่วนการแปลปฏิพจน์ (oxymoron) นั้นพระองค์ทรงใช้กลวิธีการแปลตรงตัวและการแปลปรับบท โดยเปรียบเทียบรูปธรรมแทนนามธรรมตามต้นฉบับ

ศุภกาญจน์ ผาทอง (2544) ได้ศึกษากลวิธีการแปลและการปรับบทแปลภาษา 3 ประเภท ในการแปลสุนทรพจน์จากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ได้แก่ ภาษาจาริต ภาษาเชิงภาพพจน์ และภาษาเฉพาะวงการ ผลการศึกษาพบว่าในการแปลสุนทรพจน์จากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ ผู้แปลต้องแปลภาพพจน์ที่ปรากฏในสุนทรพจน์ด้วย ภาพพจน์ที่พบในข้อมูลสุนทรพจน์ต้นฉบับมี 5 ประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ นามนัย สัมพจน์ และอดิพจน์ ส่วนกลวิธีการแปลที่ผู้แปลใช้ในการแปลภาพพจน์ ได้แก่ การแปลตรงตัว และการปรับบทแปล สำหรับการแปลตรงตัว ผู้แปลเลือกใช้ในกรณีที่สื่อความหมายได้โดยตรงกับสารต้นฉบับ ทำให้ผู้อ่านฉบับแปลเข้าใจได้ในทันที เนื่องจากทั้งสองวัฒนธรรมมีการใช้ภาพพจน์ที่ตรงกัน เช่น มีการเปรียบเทียบในสิ่งเดียวกัน หรือเนื้อความในภาพพจน์เป็นเรื่องสากล หรือเพราะภาพพจน์นั้นมีบริบทเสริมความเข้าใจอย่างชัดเจน นอกจากนี้ ผู้แปลยังอาจรักษาโครงสร้างทางไวยากรณ์ไว้ตามต้นฉบับหากไม่ส่งผลกระทบต่อความเข้าใจของผู้อ่านและไม่บิดเบือนสารจากต้นฉบับ ส่วนการปรับบทแปล ผู้แปลใช้กลวิธีการปรับด้านโครงสร้างไวยากรณ์ หรือการปรับความหมายเชิงภาพพจน์โดยการเสริมความให้ชัดเจนขึ้น การแทนที่ด้วยภาพพจน์ที่มีในวัฒนธรรมของผู้อ่าน การแปลเป็นข้อความธรรมดาไม่คงความหมายเชิงภาพพจน์ และการอธิบายโดยใช้นัยทั่วไป

ศิริจันทร์ ชันดี (2546) ได้ศึกษาภาพพจน์ในวรรณคดีเวียตนามเรื่อง “Truyen Kieu” จากการศึกษาพบว่า มีการใช้ภาพพจน์แบบสัญลักษณ์ (symbol) มากที่สุด และจากการศึกษาเปรียบเทียบภาพพจน์แบบอุปมา (simile) และอุปลักษณ์ (metaphor) ในเรื่อง “Truyen Kieu” กับภาษาพูดปัจจุบันพบว่า มีความแตกต่างในเรื่องของโครงสร้างประโยคและในการใช้คำศัพท์ที่นำมาเปรียบเทียบ ส่วนการศึกษาเปรียบเทียบภาพพจน์แบบอุปมา (simile) พบว่า ทั้งโครงสร้างและ

ความหมายในวรรณคดีและภาษาปัจจุบันค่อนข้างคล้ายกัน และปัจจุบันชาวเวียดนามนิยมพูดเปรียบเทียบแบบอุปมามากกว่าอุปลักษณ์ ซึ่งปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงสร้างของประโยคและการใช้คำเปรียบเทียบในอุปมา (simile) และอุปลักษณ์ (metaphor) ในวรรณคดีและภาษาพูดปัจจุบันแตกต่างกันนั้นสรุปได้ว่า เนื่องมาจากกาลเวลาที่เปลี่ยนแปลง ทำให้ชาวเวียดนามที่ใช้คำเปรียบเทียบที่เป็นไปตามสมัยนิยม ประกอบกับโครงสร้างของกฎเกณฑ์ลักษณะของเรื่อง “Truyen Kieu” ทำให้ต้องมีการละคำกริยาในประโยค

ศิริพรรณ สุวรรณาลัย (2546) ได้ศึกษาและวิเคราะห์กลวิธีการแปลภาพพจน์ในพระราชนิพนธ์แปลเรื่อง “เวนิสวานิช” ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแปลเมื่อปี พ.ศ. 2459 จากเรื่อง “The Merchant of Venice” ของวิลเลียม เชกสเปียร์ นักประพันธ์ชาวอังกฤษที่ประพันธ์ขึ้นในระหว่างปี ค.ศ. 1595 ถึงปี ค.ศ. 1597 จากการศึกษาพบว่า ในเรื่อง “The Merchant of Venice” มีการใช้ภาพพจน์ทั้งสิ้น 9 ประเภท คือ การอ้างถึง แนวเทียบ ภาวะแย้ง ความนึกเปรียบเทียบ อติพจน์ อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน อุปมา และสัมพจน์ ส่วนในพระราชนิพนธ์แปลเรื่อง “เวนิสวานิช” มีการใช้ภาพพจน์ทั้งสิ้น 10 ประเภท โดยมีภาพพจน์ 9 ประเภท เช่นเดียวกับต้นฉบับ ส่วนอีกหนึ่งประเภทรูปแบบพบในพระราชนิพนธ์แปล แต่ไม่พบในบทละครต้นฉบับ คือ การเลียนเสียงธรรมชาติ ส่วนกลวิธีการแปลภาพพจน์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงใช้ ได้แก่ การแปลแบบตรงตัว การแปลแบบตีความ การแปลแบบตรงตัวประกอบการตีความ และการแปลด้วยโวหารเทียบเคียง นอกจากนี้ ยังพบการละไม่แปล การแปลขาด และการแปลบรรยายโวหารเป็นภาพพจน์ โดยกลวิธีการแปลแบบตรงตัวเป็นกลวิธีที่ทรงใช้มากที่สุด ทั้งนี้พระองค์ทรงยึดการรักษาความหมายของภาพพจน์ และทรงรักษาประเภทของภาพพจน์ไว้ตามต้นฉบับ

ณัฐพร เดชะ (2549) ได้ศึกษาประเด็นทางภาษาและวัฒนธรรม รวมถึงกลวิธีการแปลคำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในบทความเพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษ โดยศึกษาจากบทความในคอลัมน์ *Being Thai* ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารกิณี ในประเด็นทางภาษาพบว่า ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลตรงตัว และแปลเอาความซึ่งสามารถพบได้บ่อยที่สุด ประกอบด้วย การเพิ่ม การละ และเปลี่ยนรูปแบบ กลวิธีการแปลแบบเพิ่มและเปลี่ยนรูปแบบนั้นพบได้ทั้งในระดับประโยคและย่อหน้า แต่ในระดับย่อหน้าจะไม่มีการแปลแบบละย่อหน้า นอกจากนี้ ยังพบว่า กลวิธีการแปลเกิดจากความแตกต่างทางโครงสร้างทางภาษาระหว่างภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในประเด็นทางวัฒนธรรม พบว่าคำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ คำที่เกี่ยวข้องกับนิเวศวิทยา วัตถุ สภาพสังคม และศาสนา ส่วนการแปลคำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมจากภาษาไทยเป็นภาษาอังกฤษมี 3 กลวิธีคือ การใช้กลวิธีหลักหนึ่งวิธี การใช้กลวิธีหลักร่วมกัน 2 วิธี และการใช้กลวิธีหลักร่วมกัน 3 วิธี กลวิธีหลักที่พบคือ การใช้คำเทียบเคียง การถ่ายอักษร การเพิ่ม

ข้อมูลใหม่ การละ การเปลี่ยนคำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรม การตีความ และการอธิบายความ การใช้ กลวิธีหลัก 2 วิธีร่วมกันในการแปลพบว่า มีการใช้คำเทียบเคียงและอธิบายความ การถ่ายอักษร ร่วมกับการเพิ่มส่วนขยาย ในการใช้ 3 กลวิธีร่วมกันพบว่าการถ่ายอักษรกับการเพิ่มส่วนขยายและ เพิ่มข้อมูลใหม่ และการถ่ายอักษรร่วมกับการใช้คำเทียบเคียงและการเพิ่มข้อมูลใหม่ สำหรับการ แปลสำนวน พบว่ามีสำนวนไม่มากนักในคอลัมน์นี้ โดยกลวิธีการแปลหลักมี 2 กลวิธีด้วยกันคือ การแปลแบบตรงตัว และการแปลแบบเอาความ ในการแปลแบบเอาความพบว่าการใช้กลวิธีการ ตีความ และการทับศัพท์ควบคู่ไปกับการอธิบายความ

ศุภกาญจน์ ผาทอง (2550) ได้ศึกษากลวิธีการแปลภาพพจน์ในนวนิยายแปลเรื่อง กามนิธ พลังงานแปลของ เสถียร โกเศศและนาคะประทีป โดยศึกษาเปรียบเทียบกับฉบับ ภาษาอังกฤษเรื่อง *The Pilgrim Kamanita* ที่ John E. Logie แปลจาก *Der Pilger Kamanita* ฉบับ ภาษาเยอรมันของ Karl Adolph Gjellerup นักประพันธ์ชาวเดนมาร์ก จากการศึกษาพบว่า ภาพพจน์ เปรียบเทียบในเรื่องกามนิธมีทั้งสิ้น 8 ประเภท ได้แก่ อุปมา อุปลักษณ์ อติพจน์ การอ้างถึง บุคลาธิษฐาน สัมพจน์ การแฝงนัย และนามนัย ตามลำดับ เมื่อจำแนกตามเนื้อหา พบว่ามีอุปมา รวม 7 ประเภท อุปลักษณ์ 5 ประเภท อติพจน์ 4 ประเภท และการอ้างถึง 3 ประเภท ส่วน บุคลาธิษฐาน สัมพจน์ และการแฝงนัย และนามนัยมีจำนวนไม่มากพอที่จะจำแนกประเภทได้ สำหรับกลวิธีที่ผู้แปลใช้ในการแปลภาพพจน์มี 4 กลวิธีหลัก ได้แก่ การแปลโดยรักษาประเภทของ ภาพพจน์ ซึ่งพบในการแปลภาพพจน์ทุกประเภทและเป็นกลวิธีที่ผู้แปลใช้มากที่สุด การแปลโดยไม่ คงนัยเชิงประพจน์ ใช้ในการแปลภาพพจน์ทุกประเภทยกเว้นการอ้างถึงและการแฝงนัย การแปล โดยเปลี่ยนประเภทของภาพพจน์ พบในการแปลอุปมา อุปลักษณ์ และบุคลาธิษฐาน และกลวิธี สุดท้ายคือการแปลโดยการละภาพพจน์พบน้อยที่สุด โดยพบเฉพาะในการแปลอุปลักษณ์และอุปมา

อารัมภ์ เอี่ยมละออ (2552) ได้ศึกษาการแปลภาพพจน์ในนวนิยายแปลฉบับภาษาไทย เรื่อง *โหด และ เขี้ยวไม่เจียบ* โดยสุวิทย์ ขาวปลอด ซึ่งแปลมาจากเรื่อง *Red Dragon* และ *The Silence of the Lambs* ที่แต่งโดยโทมัส แฮร์ริส ผลการศึกษาพบว่าในนวนิยายต้นฉบับเรื่อง *Red Dragon* และ *The Silence of the Lambs* รวมทั้งนวนิยายแปลเรื่อง *โหด และ เขี้ยวไม่เจียบ* มีการใช้ ภาพพจน์ 4 ประเภท ตามการแบ่งประเภทของ เมอร์เรย์ โนว์เลส และโรซามุนด์ มูน คือ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน และนามนัย ซึ่งมีการเปรียบเทียบกับสื่อเปรียบที่เป็นคำศัพท์ทางวัฒนธรรม 4 ประเภท คือ นิเวศวิทยา วัตถุ สังคม และศาสนา นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังพบว่า สุวิทย์ ขาวปลอดได้ใช้ กลวิธีการแปลภาพพจน์ 2 กลวิธี คือ การแปลโดยใช้ภาพพจน์และการแปลโดยไม่ใช้ภาพพจน์ ซึ่ง การแปลโดยใช้ภาพพจน์แบ่งออกเป็นสองกลวิธีย่อย คือ การแปลเป็นภาพพจน์ประเภทเดียวกับ ต้นฉบับและการแปลเป็นภาพพจน์ประเภทอื่น นอกจากนี้ ยังพบว่าผู้แปลได้ใช้การละไม่แปลในบาง

กรณีด้วย กลวิธีการแปลที่ผู้แปลใช้ส่วนใหญ่ คือ การแปลเป็นภาพพจน์ประเภทเดียวกับต้นฉบับ นอกจากสุวิทย์ ขาวปลอดจะแปลภาพพจน์โดยยึดตามประเภทของภาพพจน์ในต้นฉบับแล้ว เขายังคงรักษาความหมายของภาพพจน์ไว้ตรงตามต้นฉบับอีกด้วย

ในบทที่ 3 จะเป็นการกล่าวถึงวิธีดำเนินการวิจัยในการศึกษาการแปลภาพพจน์ของนักศึกษาวิชาเอกภาษาอังกฤษในรายวิชาหลักการแปล 1 และหลักการแปล 2 โดยจะกล่าวถึงการเก็บรวบรวมข้อมูล การแบ่งประเภทข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การนำเสนอผลการวิเคราะห์ และการสรุปผลการศึกษา